

**Bijlage 3 Behandeling van de adviezen en bezwaren bij het ministerieel besluit tot
definitieve bescherming als monument van het graf van de beeldhouwer Oscar De Clerck in
Zaventem (Sint-Stevens-Woluwe)**

Provincie: Vlaams Brabant

Gemeente: Zaventem, 5de afdeling, sectie A

Objectnummer: 4.01/23094/125.1

-

Dossiernummer: 4.001/23094/105.1

Omschrijving:

Het graf van de beeldhouwer Oscar De Clerck,
Sint-Stefaansstraat 73A

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

10 MEI 2019

Brussel,

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd aangevraagd op 27 juli 2018.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek liet op 14 augustus 2018 weten niet bevoegd te zijn om over de bescherming van het onroerend goed te adviseren omdat zij in het dossier geen natuurwaarden zien waarover zij kunnen adviseren. Aangezien er geen advies werd uitgebracht is het advies gunstig in uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd aangevraagd op 27 juli 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd aangevraagd op 27 juli 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Zaventem

Het advies werd gevraagd op 27 juli 2018.

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 13 augustus 2018 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Conclusie: De gemeente onderschrijft expliciet de procedure tot bescherming. Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 27 juli 2018.

De VCOE bracht op 26 september 2018 een advies 'gunstig met voorwaarden' uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

De VCOE vraagt in het inhoudelijk dossier volgende punten te verduidelijken:

1. de visie op het beschermen van funerair erfgoed ruimer te duiden.
Antwoord: De onderzoeksopdracht beperkt zich tot het funerair erfgoed in de Vlaamse Rand zoals dat in hoofdstuk 1 '*Thema funerair erfgoed in de Vlaamse Rand*' wordt vermeld. Het onderzoeksverslag is als hoofdstuk 1 aan het dossier toegevoegd. Verder wordt in het dossier een algemeen overzicht gegeven over de geschiedenis van funerair erfgoed en de erfgoedwaarden van graftekens. Dat kader wordt aangevuld met de selectiecriteria. Zo ontstaat een ruim kader waaraan beschermingen worden afgetoetst. De uiteindelijke erfgoedwaarde blijkt uit het evaluerende hoofdstuk 3 en het ministerieel besluit. De graftekens worden ook afgewogen aan de kennis die aanwezig is over funerair erfgoed in Vlaanderen. De commissie formuleert geen bedenkingen bij het kaderende deel van het dossier. De bescherming van het grafteken wordt bijgevolg wel degelijk gekaderd. Een gebiedsdekkende, waarderende en evaluerende studie over funerair erfgoed in Vlaanderen bestaat niet. Een visienota is in opmaak.
2. of er beschermingsinitiatieven zullen worden opgestart voor waardevolle funeraire gehelen.
Antwoord: Zoals het inhoudelijk dossier aangeeft onder punt '1.3 Onderzoek funerair erfgoed in de Vlaamse Rand in 2014 en 2018' werden er vijf gehelen met erfgoedwaarde weerhouden. Daarnaast liggen er drie Brusselse begraafplaatsen met erfgoedwaarde in Vlaanderen. De dossiers vragen verder vergelijkend onderzoek en een samenwerking met de gemeentelijke overheden is gewenst. De huidige timing laat niet toe om voor deze ensembles in 2018 het verdere onderzoek uit te voeren en beschermingsdossiers op te stellen.
3. een evaluatie van kunstenaarsgraven zonder band met de Vlaamse Rand of met eenvoudige graftekens toe te voegen. De commissie vraagt of deze ook zullen voorgedragen worden ter bescherming.
Antwoord: Zoals blijkt uit het dossier werd er gekozen voor een bescherming van graftekens waar op het grafteken ook een duidelijke en liefst artistieke verwijzing is naar het kunstenaarschap van de overledene. In de Vlaamse Rand zijn er vier kunstenaarsgraven onderzocht die niet weerhouden werden voor deze selectie omdat het kunstenaarschap niet artistiek werd gevisualiseerd op het grafteken. Het graf van Herman Teirlinck dat bestaat uit een eenvoudige rechte granieten steen, het graf van componist August De Boeck (+1937) dat eerder dient geplaatst te worden in een bescherming van het groter geheel van de begraafplaats van Merchtem en tot slot het grafteken voor Felix De Boeck in Drogenbos (+1995) dat bestaat uit een eenvoudige zwarte granieten zerk. De drie graven worden beschouwd als lokaal erfgoed en beheerd door nabestaanden of de gemeente. Dat wordt verder verduidelijkt in het inhoudelijk dossier in hoofdstuk 1.3.
Het graf met grafteken van Oscar Jaspers op de begraafplaats van Etterbeek in Wezembeek-Oppem dient geevalueerd te worden samen met de andere Brusselse begraafplaatsen in Vlaanderen.
4. de verwijzing naar de verbodsbepalingen in artikel 3 van het ministerieel besluit te duiden.
Antwoord: De passage is zonder inhoud en wordt geschrapt.
5. duidelijkheid te scheppen of er een gebiedsdekkend onderzoek bestaat van het funerair erfgoed in de Vlaamse Rand of niet.
Antwoord: Het inhoudelijk dossier vermeldt dat er nooit een gebiedsdekkend onderzoek geweest is dat leidde tot bestaande beschermingen (hoofdstuk 1.2). Met het oog op de huidige beschermingen werd in 2014 en 2018 wel een gebiedsdekkend onderzoek uitgevoerd (hoofdstuk 1.3). Hoofdstuk 1.2 wordt op dit punt verder verduidelijkt door de toevoeging van volgende cursieve passage: 'In de Vlaamse Rand werd voor 2014 geen alomvattend onderzoek gedaan naar de begraafplaatsen'.

6. de artistieke waarde van het grafteken te onderzoeken
Antwoord: Het onroerenderfgoeddecreet omschrijft de artistieke waarde als: "*Een onroerend goed heeft artistieke waarde als het getuigt van het kunstzinnige streven van de mens in het verleden*". De commissie verwijst naar de fraai vormgegeven opliggende letters. Het citaat luidt volledig " fraai vormgegeven opliggende letters, uitgekapt uit de steen ". In vergelijking met andere modernistische grafstenen is dit grafteken voor De Clerck bijzonder kwalitatief uitgewerkt. Die kwaliteit wordt gevat door de vermelding van de letters in hoogrelief onder de architecturale waarde. De letters zijn voor zover bekend niet representatief voor het oeuvre van De Clerck of van de grafmaker Menten waardoor een artistieke waarde niet weerhouden is.
7. de commissie vraagt om op pagina 20 de afbakening van de bescherming te corrigeren door ook naam van Mary-Terese Dommary toe te voegen.
Antwoord: De tekst wordt vervolledigd.

De VCOE vraagt het ministerieel besluit als volgt aan te passen:

1. de commissie vraagt om de beheersdoelstellingen concreter uit te werken.
Antwoord: de beheersdoelstelling is even eenvoudig als duidelijk: behoud van het graf en grafteken De Clerck-Dommary met al zijn erfgoedelementen en erfgoedkenmerken. De erfgoedwaarden zijn in artikel 2 van het ministerieel besluit en in het inhoudelijk dossier duidelijk omschreven. Er is bijgevolg geen nood aan meer gedetailleerde beheersdoelstellingen.
2. de commissie vraagt om een beheersmaatregel uit te werken met betrekking tot de vrij liggende fundering.
Antwoord: Het behoud van het grafteken en het ondergrondse graf impliceert ook het behoud en onderhoud van de fundering van het graf. Werken aan de funderingen worden gevat door de toelating plichtige handelingen onder artikel 5 van het ministerieel besluit.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier dat wordt aangepast zoals onder punt 1.4 beschreven.

1.4. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben invloed op het inhoudelijk dossier dat als volgt wordt aangepast:

In hoofdstuk 1 werd volgend cursief deel toegevoegd: in hoofdstuk 1.2 wordt de cursieve tekst toegevoegd 'In de Vlaamse Rand werd voor 2014 geen alomvattend onderzoek gedaan naar de begraafplaatsen'.

In hoofdstuk 1.3. wordt volgende passage gewijzigd van:

"Er kan niet uitgesloten worden dat er kunstenaarsgraven niet teruggevonden werden in de Vlaamse Rand als gevolg van beperkte publicaties en inventarisatie. Kunstenaar met eenvoudige, weinig artistieke grafstenen of zonder verwijzing naar hun kunstenaarschap werden niet weerhouden."

Naar

Kunstenaarsgraven met eenvoudige, weinig artistieke grafstenen of zonder artistieke verwijzing naar hun kunstenaarschap werden niet weerhouden. In de Vlaamse Rand zijn er drie kunstenaarsgraven onderzocht die niet weerhouden werden voor deze selectie:

- *het graf van Herman Teirlinck op de begraafplaats in Beersel dat bestaat uit een eenvoudige rechthoekige zwart granieten zerk.*
- *het graf van componist August De Boeck (+1937) in Merchtem dat voornamelijk waarde krijgt door de relatie met het groter geheel van de begraafplaats van Merchtem.*
- *het grafteken voor Felix De Boeck (+1995) in Drogenbos dat bestaat uit een eenvoudige rechthoekige zwart granieten zerk.*

Er kan niet uitgesloten worden dat er kunstenaarsgraven niet teruggevonden werden in de Vlaamse Rand als gevolg van beperkte publicaties en inventarisatie.

Onder hoofdstuk 3.3. wordt volgende zin aangevuld met de cursieve tekst:
"De bescherming beperkt zich tot het graf en het grafteken van de beeldhouwer Oscar De Clerck en *Mary-Therese Dommary*".

In hoofdstuk 4.1 werd de passage die verwijst naar de verboden geschrapt.

2. Adviezen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige bescherming en voorafgaand aan de definitieve bescherming

Openbaar onderzoek en hoorrecht

De gemeente Zaventem organiseerde het openbaar onderzoek van 6 februari 2019 tot en met 8 maart 2019. Het PV maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Tijdens het openbaar onderzoek werden geen bezwaren ingediend. Er werd geen beroep gedaan op het hoorrecht.

3. Conclusie

De uitgebrachte adviezen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige bescherming en voorafgaand aan de definitieve bescherming hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier noch het beschermingsbesluit werden aangepast.